

EVOLUȚIA ISTORICĂ A DREPTULUI LA MUNCĂ AL FEMEILOR

Tatiana MACOVEI

Universitatea de Stat din Moldova

De-a lungul timpului, femeile au avut drepturi legale mai puține în domeniul muncii. Tradițional, rolul femeilor era cel de soție și de mamă. Cu toate acestea, în sec. XIX o mare parte din femei au început să lucreze pe piața forței de muncă. Condițiile de muncă în fabricile de textile și în magazinele de îmbrăcăminte erau dure și periculoase. La moment, statele au adoptat cadrul legal care instituie limitarea duratei timpului de muncă pentru femei, precum și îmbunătățirea condițiilor de muncă pentru ele. Prezentul articol descrie istoria formării și dezvoltării cadrului legal al dreptului la muncă al femeilor.

Cuvinte-cheie: femei, muncă, condiții de muncă, muncă egală, plată egală.

HISTORICAL EVOLUTION OF WOMEN'S RIGHT TO WORK

Women have had fewer legal rights and employment opportunities than men throughout most of history. Traditionally, their role has been that of wife and mother. However, in the 19th century, large numbers of women began working outside their homes. Their working conditions, in textile mills and garment shops, were harsh and dangerous. But now states have adopted legislation limiting working hours and improving working conditions for women. The article describes the history of formation and development of legal rights and employment opportunities of women.

Keywords: women, labour, working conditions, equal work, equal pay.

Aruncând o privire asupra evoluției drepturilor omului, constatăm că drepturile femeilor au avut o evoluție mai lentă decât drepturile bărbaților. De-a lungul istoriei, statutul femeii a variat de la o societate la alta. În unele culturi femeile nu erau considerate decât proprietate privată a soțului sau a tatălui, pe când în altele femeile au primit o libertate mai mare și anumite drepturi, dar chiar și în aceste civilizații bărbații, considerați sexul superior, aveau mai multe drepturi. În una din operele lui Voltaire, soția unui bărbat mărturisește: „Soțul meu susține că-mi este superior și stăpân, fiind mai înalt decât mine cu peste o palmă și păros ca un urs; că eu, prin urmare, îi datorez totul, iar el mie nimic”. (Voltaire. *Dict. Phil., Adultere*)

Într-o altă operă, *Dict. Phil, Femme*, Voltaire menționa: „Nu este de mirare că în toate țările bărbatul a ajuns stăpânul femeii, totul întemeindu-se pe forță” [16].

Referindu-se la originea femeii și la poziția sa în raport cu bărbatul, un mare înțelept, Sf. Pavel, spunea: „Dacă aceasta ar fi fost creată dintr-o bucată din partea superioară a corpului lui Adam, atunci ea ar fi fost superioară lui; dacă ar fi fost creată dintr-o bucată din piciorul lui Adam, atunci i-ar fi fost inferioară. Însă femeia a fost creată din coasta lui Adam, deci din partea de mijloc a corpului său tocmai pentru a-i fi egală” [17].

În perioada matriarhatului (aproximativ anii 7000-3500 î.Hr.) femeile aveau o poziție socială dominantă, fiind considerate net superioare bărbaților – rezultatul implicării masive a femeilor în viața economică (predominant în agricultură). Treptat, bărbații tot mai mult au îngrădit această poziție, plasând femeia pe locul secund, limitând sfera intereselor ei doar la grijile casnice și la creșterea și educarea copiilor.

Perioada antică (anii 3000 î.Hr. – până în sec. al VI-lea)

Femeile în Grecia Antică. În Grecia Antică, filosofii considerau femeile ființe inferioare bărbaților, cu minți slabe, având un nivel de inteligență puțin mai ridicat decât cel al copiilor, erau considerate periculoase pentru sine, din care motiv necesitau a fi protejate de ele însele.

Marele filosof al antichității Aristotel, care a fost unul dintre cei mai mari filosofi ai Greciei Antice, considera că cetățeni nu puteau fi decât acei oameni care nu aveau nimic de-a face cu activitățile gospodărești de producție și reproducere. Slavii, străinii, femeile și copiii nu trebuiau să participe la viața politică, aceștia fiind lipsiți de capacitățile necesare. Ei aveau de îndeplinit rolul de ajutoari care să asigure condițiile-cadru necesare elitei cetățenilor deplini [2, p.128].

Femeia era, la Aristotel, o ființă inferioară, o eroare a naturii, un fel de precursor deficitar al bărbatului. Ea nu era o creatură rațională și nici nu dispunea de capacități reproductive. Ei nu-i putea reveni decât un rol pasiv, complementar: „Așa cum din cei cu deficiențe trupesti se pot naște atât persoane cu deficiențe trupesti, cât și persoane sănătoase, din femele se pot naște atât femele, cât și masculi. Femela este ca un mascul cu deficiențe trupesti, pentru că îi lipsește sursa vieții” [2, p.128].

Femeile în Roma Antică. În legislația romană femeile până la căsătorie erau subordonate tatălui, iar după căsătorie treceau în subordinea soților. Femeile romane nu aveau dreptul să dețină careva afaceri proprii. Către sec. I î.e.n. femeile au căpătat o anumită autonomie, iar soții, atunci când luau decizii importante, apelau la sfatul soțiilor lor.

Femeile care aparțineau familiilor înstărite nu erau nevoite să muncească, ocupându-se exclusiv de grijile casnice și de copii. În schimb, femeile din păturile sociale sărace erau nevoite să muncească în calitate de sclave sau ca menajere ale femeilor înstărite.

Femeile în Egiptul Antic. Spre deosebire de Roma Antică și Grecia Antică, femeile Egiptului Antic aveau drepturi practic egale cu ale bărbaților, acestea asigurându-le independență economică. Femeia putea ocupa orice poziție, inclusiv cea de conducător de țară. Însă, în pofida libertății pe care o aveau, femeile preferau să se ocupe de casă și de copii.

Perioada Evului Mediu (sec. VI (an. 602) – sec. XVIII (an. 1821))

În Evul Mediu situația femeilor nu a înregistrat careva schimbări semnificative, ele în continuare erau privite ca fiind inferioare bărbaților, iar rolul lor se rezuma la casă și la copii. Femeia avea două opțiuni principale: fie se căsătorea, fie se făcea călugăriță. O categorie aparte de femei mai îndrăznețe erau scriitoarele, educatoarele, vrăjitoarele, care se luptau pentru drepturile femeilor.

Privitor la dreptul la muncă al femeilor, putem afirma că atât femeile căsătorite, cât și cele necăsătorite erau nevoite să muncească pentru a trăi și de multe ori ele lucrau în mai multe locuri, deoarece erau plătite mai puțin comparativ cu bărbații. La oraș, femeile aveau o varietate mai mare de ocupații: făceau comerț, coceau pâine și torceau.

O situație privilegiată în societate aveau proprietarii, iar o femeie nemăritată proprietară avea drepturi egale cu ale unui bărbat; însă, din momentul căsătoriei ea ceda pământul și drepturile soțului ei. Doar după moartea lui avea dreptul la o treime din pământ, pentru a se întreține.

Perioada modernă (sec. XVIII (an. 1821) – an. 1919)

Perioada modernă se caracterizează prin lupta femeilor pentru drepturi egale cu bărbații în toate sferile vieții sociale, deoarece femeile în continuare erau subordonate bărbaților, interesele lor fiind limitate la grija față de gospodărie și față de copii. Femeile nu aveau proprietate, nu aveau dreptul de semnătură, iar dacă doreau să muncească, aveau nevoie de acordul soțului. Femeile care totuși munceau aveau salarii mai mici decât bărbații. Această stare de lucruri a generat apariția primelor revendicări publice ale femeilor, prin care cereau acordarea unor drepturi egale cu ale bărbaților.

În Franța, în perioada modernă, femeile au jucat un rol important în lupta pentru obținerea egalității în drepturi cu bărbații. Revoltele care izbucneau în Franța pe timpul foametei erau conduse în mod tradițional de către femei. La Paris, breslele precupetelor și ale spălătoarelor erau temute pentru puterea lor de expresie [18]. Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului (1789), elaborată pe baza dreptului natural în Franța, și Declarația de Independență a Statelor Unite (1776) au făcut ca și femeile să pretindă la unele drepturi egale [15, p.121].

În aceste condiții a apărut *Declarația drepturilor femeii și ale cetățencei*, elaborată de scriitoarea Olympe de Gouges în anul 1791. Izvor de inspirație pentru această Declarație a fost *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului* din anul 1789. În *Declarația drepturilor femeii și ale cetățencei* se prevedea includerea consecventă a termenului „femeie” în formulările și în articolele legii, cuvintele „om” sau „bărbat” urmând a fi înlocuite cu „femeia și bărbatul”, la cuvântul „cetățean” adăugându-se și cel de gen feminin, „cetățeană”.

Articolul 6 al Declarației prevedea că „legea trebuie să fie expresia voinței generale... Toți cetățenii și cetățencele, egali în fața legii, trebuie să poată, în egală măsură, accede la demnități, funcții și poziții conforme cu capacitățile lor, fără alte diferențieri decât virtuțile și talentele lor” [19].

Articolul 13 al Declarației reitiera dreptul egal la muncă al femeilor cu bărbații, stipulând: pentru subzistența poliției și pentru cheltuielile de administrație se solicită contribuții egale, atât de la femeie, cât și de la bărbat. Atunci când femeii îi revin toate obligațiile și sarcinile, ea trebuie să participe și la repartizarea posturilor și a muncilor, în funcții mărunte sau înalte, precum și în meserii [19].

Olympe de Gouges a fost executată în anul 1793. *Declarația drepturilor femeii și ale cetățencei* a „zăcut” multă vreme neobservată prin arhive, nefiind inclusă pe lista oficială a documentelor vremii. De-abia odată cu apariția mișcării feministe ea a fost redescoperită și confirmată în statutul ei de document istoric. Tot în anul 1793 Adunarea Generală a Franței a scos în afara legii cluburile femeilor apărute după Revoluție, emițând în acest sens o lege care le interzicea acestora să se întrunească.

În Anglia, în 1792, Mary Wollstonecraft a finalizat opera sa literară, considerată azi clasică, *În apărarea drepturilor femeilor*. Cu toate că guvernul englez, cu o atitudine dușmănoasă față de Revoluția Franceză, a forțat în ilegalitate mișcarea feministă, în secolul al XIX-lea s-a intensificat radicalismul politic și mișcarea feministă și-a atins multe din scopurile preconizate.

În Statele Unite ale Americii un document istoric similar a fost *Declaration of Sentiment* din iulie 1848, adoptată la Seneca Falls, New York. *Declaration of Sentiment* se sprijinea, la fel ca *Declarația drepturilor femeii și ale cetățenei* a lui De Gouges, pe Declarația de Independență din 1776. Scopul acestei Declarații era de a asigura egalitatea femeilor și a bărbaților în toate domeniile vieții sociale, pornindu-se de la ideea că bărbații și femeile se nasc cu aceleași drepturi. În textul Declarației era indicat că „bărbatul a monopolizat aproape toate domeniile profesionale, și pentru activitățile pe care femeia mai poate să le desfășoare ea primește o plată sărăcicioasă. Bărbatul închide femeii toate drumurile spre formare și distincție... El îi refuză posibilitatea de a-și însuși o pregătire solidă, închizând porțile tuturor școlilor înalte” [19].

În consecință, toate legile care suprimau egalitatea femeilor cu bărbații au fost declarate ilegale.

Către sfârșitul secolului al XIX-lea a fost creată posibilitatea ca unele femei să se cultive și, astfel, unele dintre ele au devenit scriitoare sau artiste. Însă, deoarece accesul la celebrele universități Oxford și Cambridge era restricționat femeilor, acestea au creat școli superioare pentru femei.

Englezoaica Elisabeth Garrett Anderson și americanca Elisabeth Blackwell au învins orice greutate și au obținut diplome în medicină, iar Florence Nightingale, în timpul războiului din Crimeea, prin muncă exemplară a ridicat la rang de profesie munca surorilor medicale.

Perioada contemporană (1919 – până în prezent)

În sec. XX situația femeilor s-a ameliorat treptat. Constituțiile și legile majorității statelor lumii au proclamat egalitatea femeilor cu bărbații. Au fost adoptate un set de acte normative internaționale care declară egalitatea femeilor cu bărbații în toate domeniile, inclusiv cu referire la asigurarea egalității depline a femeilor și a bărbaților în domeniul relațiilor de muncă.

Organizația Internațională a Muncii a adoptat în anul 1919 *Convenția nr.3 privind protecția maternității* [3]. Aceasta a reprezentat debutul unei organizații internaționale în materia protecției drepturilor la muncă ale femeilor.

Noțiunile de egalitate de șanse, egalitate de tratament între femei și bărbați au început să fie utilizate în anul 1958, când OIM a adoptat *Convenția nr.111 privind discriminarea în domeniul forței de muncă și exercitării profesiei* [4].

În anul 1965, Betty Friedan a creat prima Mișcare de Eliberare a Femeilor din Statele Unite (Women's Lib), care apoi s-a extins și în Europa. Scopul principal al acestei mișcări era obținerea egalității *de iure* și *de facto* în toate domeniile.

Mai târziu, în perioada anilor 1975-1985, Organizația Națiunilor Unite a proclamat prima Decadă a femeilor „Egalitate, Dezvoltare, Pace”. În acest context, ONU a adoptat, la 18 decembrie 1979, *Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei* (CEDAW) [5]. Convenția dată a constituit un pas important pe calea promovării efective a drepturilor femeii, statele obligându-se la adoptarea legilor naționale privind interzicerea discriminării față de femei.

Calea deschisă odată cu declararea primei Decade a femeilor „Egalitate, Dezvoltare, Pace” a fost urmată de o serie de acțiuni menite să contribuie la îmbunătățirea continuă a statutului femeilor, astfel încât, într-o perioadă de numai 20 de ani, au fost organizate patru conferințe mondiale privind condiția femeilor în lume. La Conferința de la Beijing din 1995, reprezentanții a peste 180 de state (peste 47000 de participanți în calitate de reprezentanți ai statelor) au adoptat 2 documente fundamentale: *Declarația*, care conține angajamentele țărilor participante și *Platforma pentru Acțiune*, care au adus în atenția opiniei publice 12 domenii considerate critice pentru condiția femeilor. În Platformă ei s-au expus asupra măsurilor concrete care trebuie de întreprins la nivel internațional și național pentru a asigura o egalitate *de facto* între femei și bărbați.

Odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Amsterdam (1999), Uniunea Europeană s-a angajat decisiv să promoveze egalitatea între femei și bărbați (gender equality) și să integreze egalitatea de gen la toate nivelurile și în toate activitățile comunitare (gender mainstreaming process) [1]. Prin Tratatul de la Amsterdam ce stabilea o nouă bază juridică pentru drepturile femeii. UE urmărea să elimine factorii de inegalitate, obstacolele ce împiedică femeile să fie cetățeni cu drepturi depline și să promoveze măsuri care să asigure o egalitate reală, de tratament și remunerație, formare și educație, condiții de angajare în muncă, noi forme de organizare

a muncii, protecția contra șomajului, concediul paternal, îmbunătățirea accesului la nivelurile de decizie, concilierea vieții profesionale cu cea familială, respectul imaginii și demnității.

În anul 2000 Adunarea Generală a ONU a organizat o sesiune extraordinară cu tema „Femeile în anul 2000. Egalitate între sexe, dezvoltare și pace pentru secolul XXI”. La această sesiune țările participante au prezentat rapoartele referitoare la stadiul aplicării Platformei pentru Acțiune, în cadrul sesiunii speciale „Beijing + 5”. Concluziile acestei reuniuni internaționale prevăd continuarea măsurilor aplicate de către statele lumii pentru asigurarea realizării *de facto* a egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați.

O altă realizare remarcabilă a Consiliului Europei în ce privește protecția drepturilor femeii constituie adoptarea la 12 mai 2009, la cea de-a 119-a întrunire a Comitetului de Miniștri, a Declarației „Transformarea egalității gender în realitate”. Peste 20 de ani după adoptarea acestei Declarații, Comitetul de Miniștri și-a reînnoit angajamentul de a contribui la realizarea unei egalități reale între femei și bărbați și a îndemnat statele membre să se angajeze în reducerea decalajului dintre egalitate în fapt și în drept, transformând egalitatea dintre sexe într-o realitate. Exprimându-și regretul asupra sub-reprezentării femeilor în viața publică și politică și asupra discriminării gender ce continuă în toate sectoarele societății și în toate etapele vieții lor, Comitetul de Miniștri încurajează statele membre să adopte măsurile necesare în vederea realizării egalității gender [6].

În cadrul sistemului european de protecție a drepturilor omului, drepturile femeii se află și în vizorul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. Statele membre ale acestei organizații oficial „recunosc că egalitatea femeilor, protecția și promovarea drepturilor femeii sunt esențiale pentru o democrație durabilă, pentru securitate și stabilitate în regiunea OSCE”.

Protecția drepturilor femeii constituie o prioritate și în cadrul altor sisteme regionale de protecție a drepturilor omului. Sistemul american de protecție a drepturilor omului, care include o Comisie și o Curte, are un potențial imens de a face drepturile femeilor o realitate în regiune [10].

Încă de la constituirea sa în 1848, Organizația Statelor Americane a adoptat două Convenții în domeniu: *Convenția asupra recunoașterii drepturilor politice ale femeii* și *Convenția asupra recunoașterii drepturilor civile ale femeii*. Înființarea Comisiei Interamericane a Femeilor a fost primul efort din regiune pentru a crea o instituție interguvernamentală oficială specializată în monitorizarea protecției drepturilor femeilor [12]. În martie 2002, raportorii pentru drepturile femeilor ai Comisiei Interamericane, ai Comisiei ONU pentru drepturile omului și ai Comisiei africane privind drepturile omului și ale popoarelor au emis o declarație comună, afirmând că drepturile femeilor sunt drepturi ale omului și promițând armonizarea standardelor internaționale privind protecția acestor drepturi [13].

Pe plan african, *Carta africană a drepturilor omului și popoarelor* este principalul instrument de promovare și protecție a drepturilor omului și a popoarelor. Savantul Van Boven a caracterizat, pe bună dreptate, Carta ca un instrument special în materia drepturilor omului conceput pentru a răspunde „preocupărilor africane, tradițiilor africane și condițiilor africane” [14]. Articolul 18, care abordează în special familia, conține dispoziții ce îndeamnă statele să elimine toate formele existente de discriminare împotriva femeilor și să protejeze drepturile femeilor, inclusiv dreptul la muncă.

La etapa actuală femeile îndeplinesc roluri multiple: de soție, de mamă și de aducătoare de venit. Implicarea femeilor în câmpul muncii este masivă, practic la același nivel cu bărbații. Factorii care determină pătrunderea femeilor în mod masiv în câmpul muncii sunt: scăderea globală a salariilor bărbaților, sărăcia în familie, schimbarea structurilor familiale, așteptările ridicate (mai ales pentru copii) ca mamele lor să fie și ele încadrate în câmpul muncii, urbanizarea, oportunități sporite în domeniul educațional și al carierei, industrializarea etc.

Din păcate, nu sunt puse în practică mecanisme fiabile de îmbinare a vieții profesionale cu cea de familie, iar faptul că o femeie lucrează cu program complet de muncă nu o eliberează de îndeplinirea sarcinilor gospodărești, în condițiile în care implicarea bărbaților în grijile casnice este redusă. Atitudinile non-tradiționale se pronunță pentru împărțirea sarcinilor casnice între soț și soție.

Femeile devin conștiente de inegalitate pe piața muncii după ce încep să lucreze sau dacă au un copil de gen feminin. Femeile care acordă o atenție deosebită profesiei pot avea probleme de ordin personal în viața de familie, aceasta depinzând de atitudinea soților față de cariera soțiilor lor. Dacă soții susțin soțiile în demersul lor de a avea o carieră de succes, atunci ei urmează să-și asume o parte din grijile casnice. Dacă însă soții sunt contra implicării sporite a soțiilor în câmpul muncii, ei refuzând schimbarea, aceasta poate duce la

apariția conflictelor în sânul familiei, deoarece soții se simt nefericiți dacă soțiile își expun punctul de vedere și se simt amenințați dacă soțiile au succes în afaceri.

Referitor la puterea de decizie în cadrul grupului familial, teoriile sociologice consideră că puterea de decizie masculină se exercită într-un registru temporal scurt, în timp ce puterea feminină se exercită într-un registru temporal lung, ea presupunând construirea deciziei [17].

În ceea ce privește femeia-mamă, maternitatea este gândită ca maternitate-feminitate, ceea ce reprezintă o expresie a capacității natural feminine de a iubi, de a manifesta disponibilitate, generozitate și sacrificiu de sine. Relația dintre mamă-copil constituie un factor primordial în procesul de umanizare și socializare a copilului. Concediile de îngrijire a copiilor sunt luate, de obicei, de mame, ceea ce duce la suspendarea raporturilor juridice de muncă pe un termen mai îndelungat, iar dacă în familie se mai nasc și alți copii, atunci femeia își întrerupe munca pe un termen mai îndelungat. Modelul familial tradițional, în care bărbatul este întreținătorul familiei, iar femeia este casnică și are grijă de copii, a devenit din ce în ce mai puțin întâlnit în statele europene [7].

La etapa actuală femeilor le sunt asigurate mecanismele juridice de protecție a dreptului la muncă, însă acestea continuă să întâmpine o serie de dificultăți pe piața muncii, în special ce țin de segregarea pieței muncii, salarizare inferioară în raport cu bărbații, lipsa mecanismelor de îmbinare a vieții profesionale cu cea de familie etc. În aceste condiții se impune adoptarea de măsuri care ar trece în mod gradual de la politici de conciliere women friendly (având în centrul atenției femeia) la politici de conciliere family friendly, prin introducerea de sisteme care ar putea să favorizeze viața familială.

În anumite țări industrializate lucrătoarele primesc, pentru muncă egală, un salariu care poate fi cu 25% inferior celui al colegilor lor bărbați. Aceeași situație se atestă și în Republica Moldova. Potrivit Raportului Ministerului Muncii, Protecției Sociale și a Familiei al RM din 2012, intitulat „Monitorizarea aplicării planului de acțiuni pentru implementarea planului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015” (pentru anul 2011) [11] se indică: în anul 2011 salariul mediu lunar al femeilor a constituit 74,4% din salariul mediu al bărbaților pe țară, în anul 2010 acest indicator a constituit 76,1%, în anul 2009, respectiv, 76,4%.

Legislația muncii prevede egalitatea în drepturi a femeilor și bărbaților pe piața muncii, însă în același timp legea prevede garanții și compensații speciale pentru munca femeilor. Protecția juridică a femeilor, în special a femeilor mame, constă în stabilirea unor norme speciale referitoare la limitarea timpului de muncă, interzicerea sau limitarea folosirii muncii femeilor la munci periculoase, nocive sau în subteran, pe timp de noapte, stabilirea normelor speciale referitoare la transportul greutăților, concedii de maternitate, concedii pentru îngrijirea copiilor, interzicerea sau limitarea concedierii femeilor însărcinate și pe o anumită perioadă după nașterea copiilor, obligația angajatorului de a transfera femeile însărcinate și femeile cu copii mici la munci mai ușoare cu menținerea salariului de la fostul loc de muncă, interzicerea atragerii la muncă în zilele de repaus și în zilele de sărbătoare, la muncă suplimentară, la munci dăunătoare și periculoase, alocarea de pauze suplimentare pentru alăptarea copiilor [9].

În ultimele decenii în multe țări din Vest se atestă o nouă abordare a muncii femeilor, prin înlocuirea treptată a normelor juridice de protecție a muncii femeilor, cu excepția muncii femeilor însărcinate și a femeilor cu copii. Principalul argument în această înlocuire a normelor date este influența negativă a legislației privitoare la protecția muncii femeilor asupra gradului de ocupare a femeilor și neacceptarea principială în condițiile moderne a protecției muncii pe bază gender. Eficacitatea normelor speciale de protecție a muncii femeilor este semnificativ redusă prin stabilirea excepțiilor legislative în mod limitativ, fie prin abrogarea acestora. Neaplicarea acestor norme speciale de către instanțele de judecată este întemeiată pe faptul că acestea contravin normelor privind discriminarea pe sex. Astfel, discriminarea pozitivă pierde din teren (tipic pentru SUA). În genere, în țările scandinave, după spusele juristului scandinav R.Nilisena, norme speciale de protecție a muncii femeilor practic nu există [8].

Stabilirea normelor speciale de protecție a muncii femeilor duce la apariția discuțiilor contradictorii în societatea civilă. Întru susținerea acestor norme se pronunță sindicatele (angajații) și organizațiile de femei, iar patronatele, de obicei, se pronunță împotriva.

Specific Republicii Moldova este faptul că statul a aprobat un șir de măsuri care au ca scop eliminarea discriminării femeilor în câmpul muncii, precum și întreprinderea de diverse măsuri de conciliere a vieții familiale cu cea profesională, iar pe perioada gravidității, precum și a concediilor de îngrijire a copiilor de până la 6 ani, femeile să beneficieze de o serie de garanții juridice ce țin de statutul lor de salariale.

Concluzionând, afirmăm că evoluția dreptului la muncă al femeilor a avut un parcurs îndelungat, începând prin aceea că inițial femeile nu aveau acces liber pentru exercitarea dreptului la muncă; ulterior, după lungi dezbateri pe tărâmul legal, acestora le-a fost recunoscut dreptul la muncă cu toate garanțiile sale.

Bibliografie:

1. AGOSÍN, M. *Women, gender, and human rights: a global perspective*. Rutgers University Press, 2001, p.163.
2. Aristotel. *Politics*. Oxford: University Press, 1982, p.128.
3. Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr.3 din 1919 privind protecția maternității. (Accesat: 25.02.2013) Disponibil pe: <http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Domenii/Egalitate%20de%20sanse/Conv%20OIM%203%201919%20protectia%20maternitatii%20-%20ro.pdf>.
4. Convenția privind discriminarea în domeniul ocupării forței de muncă și exercitării profesiei, nr.111 din 25 iunie 1958. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.593-XIII din 26 septembrie 1995. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998)*. Vol.10. Chișinău, 1999, p.53.
5. Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, adoptată la 18 decembrie 1979, în vigoare din 3 septembrie 1981. Aderat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.87-XIII din 28.04.1994. În: *Tratate internaționale*. Ediție oficială, vol.1, 1998, p.114.
6. Declarația „Transformarea egalității gender în realitate” adoptată de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la Madrid la 12.05.2009.
7. GEORGIANA, A.I. *Echilibrul dintre muncă și viața personală în România: cauze, efecte și tendințe / Rezumatul tezei de doctorat*, p.2. (Accesat 25.02.013) Disponibil pe: <http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2011Noiembrie/Ivan%20Georgiana%20Aurelia%20-%20Echilibrul%20dintre%20munca%20si%20viata%20personala%20in%20Romania/rezumat.pdf>.
8. *International Labour Law Review*, 1980, no.1-2, p.39.
9. КИСЕЛЕВ, N. *Зарубежные трудовое право*. Москва: НОПМА, 2000, с.260.
10. CHIRTOACĂ, N., TARLEV, V. Protecția drepturilor femeii la nivel regional. În: *Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale*, 2010, nr.4, p.15-28. ISSN 1857-1999
11. Raportul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și a Familiei al RM din 2012, intitulat „Monitorizarea aplicării planului de acțiuni pentru implementarea planului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015” (pentru anul 2011), p.7. http://www.mmmsf.gov.md/file/rapoarte/raport_PNAEG_final.pdf, (vizitat 23.08.2012).
12. Reproductive Rights in the Inter-American System for the Promotion and Protection of Human Rights, Center for reproductive rights, October, 2002, p.7 (Accesat: 12.03.13) Disponibil pe: www.reproductiverights.org.
13. RICHARD, P., BURNS, C., WESTON, H. *Human rights in the world community: issues and action*. University of Pennsylvania Press, 2006, p.246.
14. Van BOVEN, T. The relations between peoples' rights and human rights in the African Charter. In: *Human Rights Law Journal*, 1986, nr.7, p.186.
15. Wesemann, D., *Women's rights: international protection*, Copenhagen, 1997, p.121.
16. <http://ospoon.eu/favorit-vs-nustiu/> (Accesat: 23.02.2013)
17. <http://www.artadeatrai.ro/arhiva/2/femeia.2.php>, (Accesat: 27.02.2013)
18. <http://feminismul01.blogspot.com/2010/05/drepturile-femeii.html>, (Accesat: 25.02.2013)
19. http://www.dadalos.org/rom/menschenrechte/grundkurs_3/frauenrechte/woher/dokumente/dokument_1.htm (Accesat: 25.02.2013)

Prezentat la 10.06.2013